

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто актуальність розробки моделі професійного зростання молодого вчителя англійської мови та шляхи її впровадження.

Ключові слова: модель, професійне зростання, підвищення професіоналізму, молодий вчитель англійської мови, діяльнісний підхід.

В статье рассматривается актуальность разработки модели профессионального развития молодого учителя английского языка и пути ее внедрения.

Ключевые слова: модель, профессиональный рост, повышение профессионализма, молодой учитель английского языка, деятельностный подход.

The article shows the topical development of the professional increasing model of the English teacher-beginner and the ways of its introduction.

Key words: model, professional growth, rise of professionalism, young teacher of English, deyatelnostniy approach.

Вступ. Впровадження нового змісту загальної середньої освіти, сучасних технологій навчання дітей, утвердження особистісно-орієнтованої моделі навчально-виховного процесу, інші сутнісні зміни, які відбуваються в навчанні школярів ХХІ століття, актуалізували проблему адаптації конкретного вчителя і в цілому всього педагогічного загалу до нових умов професійної діяльності, до нової філософії освіти та педагогічної свідомості. Особливої актуальності набула проблема входження в професійну діяльність, ознаменовану сучасними кардинальними змінами, молодих учителів, тобто тих, хто, отримавши професійну освіту і здобувши кваліфікаційну категорію «спеціаліст», починає професійну діяльність.

Формулювання цілі роботи. Розглянути актуальність розробки моделі професійного зростання молодого вчителя англійської мови та шляхи її впровадження.

Професійна діяльність сучасного молодого вчителя англійської мови, на нашу думку, супроводжується рядом протиріч, а саме:

– між достатньо високим рівнем сучасних знань з англійської мови молодого вчителя-випускника вузу та володінням методикою викладання предмета в основному на теоретичному рівні;

– між високими вимогами замовників (учнів та їхніх батьків) до рівня володіння англійським

мовленням і низькою мотивацією учнів до наполегливого опанування англійської мови;

– між змістом сучасних підручників з англійської мови та автентичним англійським мовленням;

– між опанованими традиційними методиками викладання англійської мови в середній загальноосвітній школі та сучасним запитом учнів на навчання англійської мови засобами інноваційних педагогічних технологій, у тому числі інформаційних;

– між відчуттям молодого вчителя себе професіоналом і розумінням необхідності підвищення власного професіоналізму вже в перший рік роботи в школі.

Сформулювати ці протиріччя нам дозволили результати анкетування, яке ми провели з учителями англійської мови (всього 83 особи), стаж яких нараховує 4-5 років під час їхнього навчання на курсах підвищення кваліфікації в обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Ми запропонували відповісти молодим педагогам на такі запитання: 1) з якими труднощами ви зустрілися протягом першого року роботи в школі (слід було визначити найактуальніші п'ять); 2) що саме у викладанні предмета викликало у вас бажання звернутися до науково-методичної літератури; 3) які «прогалини» в методичних знаннях стосовно навчання учнів англійської мови ви відчуваєте до цього часу;

4) чи вважаєте ви за необхідне розширити професійні психолого-педагогічні знання; 5) які форми підвищення вашого професіоналізму ви вважаєте цікавими й продуктивними; 6) в якій мірі ви задоволені початком власної професійної діяльності як учитель англійської мови. Розробляючи цю анкету, ми не прагнули вивчати ставлення молодих учителів до змісту підручників, проте опосередковано більшість з опитаних вказали на невідповідність навчальних матеріалів автентичному англійському мовленню, що й дозволило нам виділити зазначене протиріччя.

Аналіз психолого-педагогічної наукової літератури стосовно споріднених із темою нашого дослідження проблем, а саме: розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників (Н. Протасова, Т. Сорочан), розвиток професіоналізму молодого вчителя (Б. Дьяченко, С. Гавриченко), професійна компетентність молодого вчителя (О. Онаць, С. Распопова), шляхи підвищення кваліфікації та адаптації молодого вчителя в педагогічному колективі (Г. Волкова, Н. Разіна, О. Савченко) та інших, а також вивчення методологічних основ навчання дорослих, зокрема андрагогіки, й зумовили необхідність розробки та апробації в ході подальшої дослідно-експериментальної роботи моделі підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови.

Для обґрунтування змісту моделі конкретизуємо поняття «*моделювання*» та «*модель*». Зокрема, *моделювання* (від лат. *modulus* – міра, мірило, зразок) – це опосередковане дослідження характеристик об'єкта, за якого вивчається не сам об'єкт, а певна допоміжна система, яка виступає в речовій або абстрактній формі і відображає таким чином функціональні зв'язки об'єкта на основі певної подібності моделі і об'єкта [10, с. 289]; *модель* – це система елементів, що відтворює певні сторони, зв'язки, функції об'єкта з метою пояснення тих чи інших властивостей об'єкта [5, с. 190]. В іншому значенні – це «досліджуваний об'єкт, представлений у найбільш загальному вигляді» [4, с. 175]. На думку Н. Островерхої, «будучи спрощеним відтворенням цілісного оригіналу, модель водночас і сама собою повинна бути чимось єдиним, цілісним, а також простою і зручною у використанні» [7, с. 11].

Ми розглядаємо моделювання як специфічний метод вивчення спеціально організованих об'єктів системи загальної середньої освіти, а модель – як засіб пізнання, узагальнення та відтворення окремих елементів даної системи (наприклад, шкільне методичне об'єднання вчителів англійської мови тощо) з метою підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови.

На основі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблем моделювання педагогічних процесів і об'єктів (Б. Ананьєв, В. Афанасьєв, В. Бондар, Л. Даниленко, Л. Калініна, Н. Кузьміна, Н. Островерхова, В. Пікельна,

В. Сластьонін, Н. Талізін, Р. Шакуров та ін.), вивчення та узагальнення досвіду інших науковців ми розробили трирівневу модель підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови. При конструюванні моделі використано загальнометодологічний принцип, який полягає в переході від емпіричного пізнання об'єкта дослідження до теоретичного, коли розвиток і функціонування наукового знання здійснюється на двох рівнях – емпіричному і теоретичному як відносно самостійних із постановкою відповідних дослідницьких задач і доборою доцільних методів їх розв'язання та узагальнення. У такий спосіб методи наукового дослідження виступають як способи отримання наукової інформації про внутрішню структуру, залежності, механізми розвитку і побудови моделі [2, с. 64]. Завдяки цьому, модель розроблено як таку, що відповідає методології і принципам навчання дорослих – андрагогіки.

Часткова ілюстрація моделі представлена у схемі (рис. 1).

Загальновідомо, що андрагогіка вивчає закономірності навчання дорослих, отже необхідно співвіднести вікову категорію «молодий учитель» із розумінням категорії дорослої людини. Узагальнивши визначення, які наводяться у психологічних словниках, ми розуміємо вік як категорію, що позначає часові характеристики індивідуального розвитку, обумовлені закономірностями розвитку організму, умовами життя, навчання і виховання. Розрізняють процеси вікового (онтогенетичного) і функціонального розвитку. Вікова характеристика розвитку особистості відбиває певну систему вимог, які постають перед людиною на тому чи іншому етапі її життя, а також сутність її відношень із оточуючим середовищем, її соціальний статус. Межі віку рухомі, динамічні, мінливі, пов'язані з конкретними соціальними та історичними умовами розвитку особистості.

Найбільш широке визначення дорослої людини було представлено в 1976 р. на Генеральній сесії ЮНЕСКО в Найробі. Дорослою було названо будь-яку людину, визнану дорослою в тому суспільстві, до якого вона належить. Визначення дорослої людини подає також М. Ноулз. Він вважає дорослим того, хто, по-перше, поводить себе як дорослий, тобто виконує дорослі ролі, і, по-друге, того, чия самосвідомість є самосвідомістю дорослої людини [3]. Таким чином, до дорослих людей можна віднести будь-яку людину, яка в житті поводить себе усвідомлено й відповідально, займається певною справою, а отже й молодого вчителя англійської мови. Важлива відмінність дорослої людини – наявність у неї суттєвого життєвого досвіду, який виступає у трьох різновидах: побутовому, професійному та соціальному – визначає особливості впливу на неї, у тому числі й у процесі підвищення професіоналізму.

Закономірності підготовки дорослих у системі освіти як суб'єктів діяльності досліджував

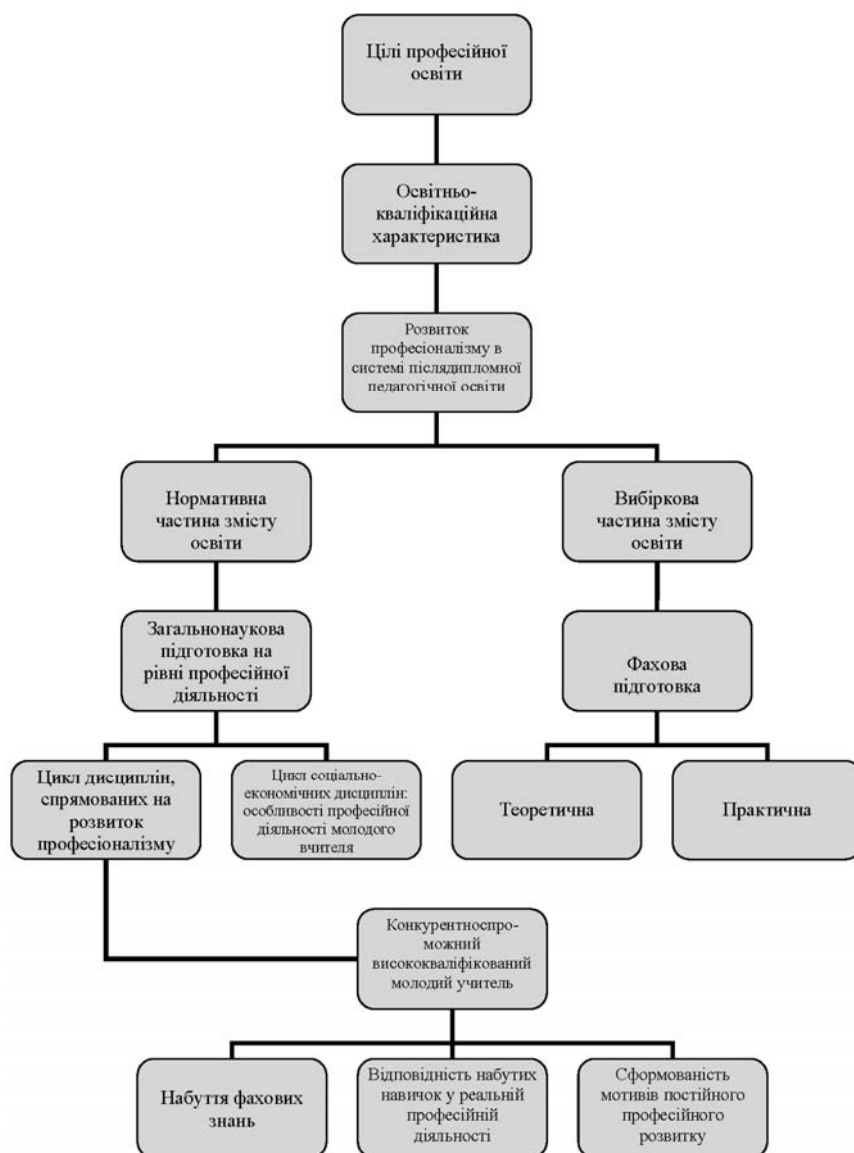

Рис. 1. Модель професійного зростання молодого вчителя англійської мови

С. Вершловський. Він зазначає, що освітня сфера підпорядкована провідним цілям дорослої особистості, серед них і таким, як професійні. Тому професійна (післядипломна) освіта залежить від інтересів і здібностей суб'єкта, його потреб, які визначаються професійною діяльністю. Звідси – прагматичне ставлення дорослого до освіти. Залучення дорослого до освітнього процесу є чинником розвитку його як суб'єкта діяльності. У цій ситуації особливого значення набуває зміст освіти, тобто, сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують підвищення професіоналізму спеціаліста. Розвиток особистості дорослого в процесі навчання, підкреслив С. Вершловський, відбувається якщо знання та вміння: є особистісно значущими; враховують нові досягнення науки в певній сфері професійної діяльності; можуть бути застосовані в предметно-практичній діяльності; мають інтегрований характер, адже дорослий у практиці вирішує не одну, а комплекс проблем [3].

Результати дослідження та їх обговорення. Таким чином, розробляючи модель підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови, ми враховували як методологічну основу андрагогіку та зумовлений нею діяльнісний підхід у навчанні дорослих. М. Ноулз підкреслював, що для дорослої людини важливе відчуття власної участі в будь-якому рішенні стосовно неї, а не пасивне сприйняття рішення інших, що зумовлює необхідність здійснювати освітній процес з урахуванням індивідуальних особливостей і запитів осіб, які навчаються. Проте далеко не кожний молодий учитель усвідомлює свої реальні освітні потреби. Готовність і здатність до підвищення професіоналізму необхідно в процесі навчання актуалізувати за допомогою ефективних моделей навчання, залучення фахівців до планування власної кар'єри, до оцінювання розриву між наявним і бажаним освітнім рівнем. Інші дослідники-андрагоги підкреслюють активність, самостійність дорослої людини в навчанні, її пра-

гнення до врахування власного життєвого, соціального, професійного досвіду, який використовується як важливе джерело навчання [3]. Ми виходимо з того, що молодий учитель англійської мови як доросла людина з метою підвищення свого професіоналізму буде навчатися свідомо і вмотивовано, щоб задовольнити важливі професійні запити.

Андрагогіка зумовлює й методи освіти дорослих, які найбільшою мірою підвищують мотивацію навчання, сприяють професійному розвитку і мають забезпечувати проблемно-рефлексивний підхід у навчанні, моделювати складні професійні ситуації. Це створює передумови для діалогу з дорослим у процесі навчання, ставить його в позицію дослідника, який виробляє власні рішення, зумовлює необхідність застосування в основному проблемних методів підвищення професіоналізму.

Висновки. Таким чином, модель підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови ґрунтується на концептуальних основах андрагогіки та діяльнісному підході. Вона враховує, що одночасно професійний розвиток молодого вчителя як фахівця буде здійснюватися:

- у діяльності шкільного методичного об'єднання вчителів іноземних мов та в системі методичної роботи навчального закладу (діагностика, виявлення індивідуальних запитів, апробація досвіду роботи, опанування методичних прийомів та технологій навчання, оновлення змісту професійної діяльності тощо) – перший рівень;
- у діяльності міського (районного) методичного об'єднання вчителів англійської мови та в системі науково-методичної роботи міськ/рай методичного кабінету (залучення до роботи творчих груп, участь у різноманітних методичних заходах та у роботі освітніх проєктів, залучення до вивчення досвіду більш маститих колег, опанування інноваційних технологій навчання англійської мови, залучення до розробки змістовного наповнення уроків автентичним матеріалом тощо) – другий рівень;
- у післядипломній освіті на курсах підвищення кваліфікації в обласному інституті післядипломної педагогічної освіти та в системі науково-методичних заходів міжкурсового періоду (оновлення психолого-педагогічних та предметних знань, опанування інноваційних та інформаційних технологій навчання англійської мови, залучення до роботи в творчих групах та освітніх проєктах, ознайомлення з педагогічним досвідом обласного та всеукраїнського

рівнів, участь в експертизі сучасних підручників та написанні методичних рекомендацій тощо).

Модель підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови як досліджуваного об'єкта представлена нами у найбільш загальному вигляді. Її ефективність буде забезпечуватися такими теоретичними засадами, як:

- концепція гуманізації педагогічної взаємодії, професійного розвитку педагогів (Г. Балл, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Сухомлинський);
- теорія особистості й розвиток її в діяльності (Б. Ананьєв, Л. Буєва, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтєв, Б. Ломов, С. Рубінштейн);
- компетентнісний підхід (Н. Бібік, Л. Ващенко, Б. Гершунський, І. Грїшина, Л. Даниленко, Е. Зеєр, Л. Карамушка, О. Локшина, А. Маркова, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський);
- системно-структурний і системно-функціональний аналіз педагогічної діяльності (К. Абульханова-Славська, В. Бондар, О. Глузман, Л. Карамушка, В. Кричавський, Н. Кузьміна, В. Курило, М. Поташник, Т. Сущенко);
- наукові основи визначення категорії професіоналізму педагога та закономірності його розвитку (О. Абуліна, К. Абульханова-Славська, Ю. Азаров, І. Багаєва, Ф. Гоноболін, А. Деркач, Б. Дьяченко, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Луговий, А. Маркова, Л. Пуховська, М. Поташник, В. Сластионін, Л. Спирін);
- зарубіжні концепції розвитку професіоналізму (І. Гудсон, П. Паскаль, М. Садкер, М. Фуллан, Е. Харгріверс, Д. Шон);
- концепція неперервності післядипломної педагогічної освіти, її особистісної спрямованості (С. Болтівець, В. Кремень, В. Олійник, Н. Протасова, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Слободчиков);
- концепція розвитку загальної середньої освіти та 12-річної школи.

Представлена модель підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови у своєму змістовному наповненні потребує наукового аналізу категорії «професіоналізм» та визначення особливостей навчання школярів англійської мови з урахуванням сучасного соціального запиту. Оскільки зазначена модель буде реалізовуватися в певних педагогічних умовах, то необхідно обґрунтувати й комплекс зазначених умов. Ці аспекти ми плануємо дослідити в подальшій роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриченко С. Учитель ХХІ століття. Який він? // Директор школи. – 2007. – №3. – С. 6-9.
2. Загвязинский В. Методология и методика дидактики исследования. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с. – С. 64.
3. Колесникова И. Основы андрагогики: Учеб. пособие для студ. пед. учебных заведений. – М., 2003. – 240 с.
4. Краткий словарь иностранных слов / Сост. С. Локшина. – 5-е изд., Стереотип. – М.: Русский язык, 1977. – 351 с. – С. 175.
5. Краткий словарь по философии / Под ред. И. Блауберга, И. Потанина. – 4-е изд. доп. – М.: Политиздат, 1982. – 431 с. – С. 190.
6. Онаць О. Практика формування професійної компетентності молодого вчителя // Шлях освіти. – 2005. – №3. – С. 34-39.
7. Островерхова Н. Моделювання педагогічних систем // Директор школи. – № 1. – 2001. – С. 11.
8. Разина Н. Молодой учитель в школе // Завуч. – 2004. – №3. – С. 129 – 136.
9. Распопова С. Работаем с начинающими педагогами... // Методист. – 2007. – №8. – С. 20-23.
10. Философский словарь / Под ред. И. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1987. – 588 с. – С. 289.

Рецензенти: д.пед.н, професор Мещанінов О.П.,
д.пед.н., професор Букач М.М.

© Рудіна М.В., 2009

Стаття надійшла до редакції 28.05.2009 р.